

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

ГРОМИКО ОЛЕНА ІГОРІВНА

УДК 351:342.571

**МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ
В УМОВАХ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА**

25.00.02 – механізми державного управління

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з державного управління

Харків – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті цивільного захисту України.

Науковий керівник:

доктор наук з державного управління, професор
МАЙСТРО Сергій Вікторович,
Національний університет цивільного захисту
України, завідувач кафедри публічного
адміністрування у сфері цивільного захисту
навчально-науково-виробничого центру.

Офіційні опоненти:

доктор наук з державного управління, професор
МОРОЗ Володимир Михайлович,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»,
професор кафедри педагогіки і психології
управління соціальними системами ім. акад.
І.А. Зязюна;

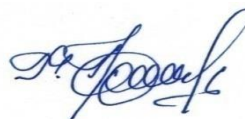
доктор наук з державного управління, доцент
ОРТІНА Ганна Володимирівна,
Таврійський державний агротехнологічний
університет імені Дмитра Моторного, декан
факультету економіки та бізнесу.

Захист відбудеться «6» травня 2021 р. о 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.707.03 Національного університету цивільного захисту України за адресою: 61024, м. Харків, вул. Лермонтовська, 28, зал засідань (1-й поверх).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету цивільного захисту України за адресою: 61023, м. Харків, вул. Чернишевська, 94.

Автореферат розісланий «6» квітня 2021 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. С. Грабар

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Розвиток України, як сучасної держави, спроможної забезпечувати власні національні інтереси, значною мірою залежить від її повноцінного входження в європейський і світовий цивілізаційний процес, а ключовою умовою забезпечення належного місця країни у глобальному просторі є побудова інформаційного суспільства, яке прагне вести діалог з органами державної влади на якісно новому рівні. З появою зазначених потреб суспільства має змінюватися і система державного управління, якій для забезпечення ефективного функціонування необхідно адаптуватися до нових умов суспільного розвитку.

З метою забезпечення національних інтересів України щодо сталого розвитку економіки, громадянського суспільства і держави для досягнення зростання рівня та якості життя населення, дотримання конституційних прав і свобод людини, а також підтримуючи проголошені резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй Глобальні цілі сталого розвитку до 2030 року та результати їх адаптації з урахуванням специфіки розвитку України, передбачено дотримання Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, серед яких: сприяння побудові миролюбного й відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних та заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях.

Всі зазначені вище аспекти мають безпосереднє відношення до розвитку інформаційного суспільства і вимагають відповідного державного управління. Існуючі в Україні механізми державного управління здебільшого стримують вирішення існуючих проблем у цій сфері суспільного розвитку, тому виникає об'єктивна необхідність подальшого удосконалення механізмів державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства в Україні, що й обумовлює актуальність дисертаційного дослідження.

Теоретико-методологічним підґрунтям дисертаційного дослідження стали наукові праці з актуальних проблем державного управління таких вчених, як: Л. Антонова, В. Бакуменко, М. Білинська, К. Ващенко, А. Дегтяр, О. Дацій, С. Домбровська, І. Драган, Ю. Древаль, В. Воротін, О. Крюков, В. Ковальчук, М. Латинін, І. Лопушинський, В. Маліков, С. Майстро, І. Парубчак, П. Покатаєв, А. Ромін, О. Радченко, В. Садковий, В. Сиченко, В. Степанов, В. Стрельцов, Ю. Ульяновченко, Е. Щепанський та інші.

Основу концепції інформаційного суспільства, як різновиду теорії постіндустріального суспільства, було закладено зарубіжними вченими: М. Арнбергом, Д. Беллом, Г. Бехманном, Дж. Бенігером, Н. Винером, А. Вінбергом, М. Маклюеном, Й. Масудою, Р. Тейлором, Е. Тоффлером, Ю. Хабермасом та іншими.

Дослідженню питань концептуального, правового, інституційного забезпечення державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства присвятили наукові праці вчені: В. Бабаєв, В. Бебик, В. Гавриловський, С. Гайдученко, А. Гальчинський, С. Гнатюк, В. Дубов,

В. Дзюнзюк, М. Згуровський, Р. Калюжний, П. Клімушин, А. Колодюк, В. Мороз, М. Новікова, О. Ожеван, Г. Ортіна, В. Шамрай, В. Цимбалюк та інші.

Разом з тим, можна відзначити, що у більшості досліджень увага переважно зосереджується на технічних аспектах розвитку інформаційного суспільства, впровадженні цифрових технологій, електронному урядуванні, наданні електронних державних послуг, у той час як питання комплексної трансформації системи державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства залишаються недостатньо вивченими. Саме необхідність узагальнення і систематизації змін, які відбуваються в системі державного управління України, дослідження теоретичних основ становлення і розвитку інформаційного суспільства, його впливу на процеси побудови і функціонування системи органів державного управління і зумовили вибір теми дослідження і його структурну побудову, наукове і практичне значення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана в навчально-науково-виробничому центрі Національного університету цивільного захисту України в межах науково-дослідної роботи «Розробка механізмів державного управління соціально-економічною сферою та її галузями в контексті забезпечення безпеки українського суспільства» (ДР № 0118U001007). Внесок здобувача полягає в обґрунтуванні концептуальних підходів та напрямів удосконалення механізмів державного управління України в умовах розвитку інформаційного суспільства.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні, опрацюванні науково-прикладних підходів, методичних положень і практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів державного управління України в умовах розвитку інформаційного суспільства.

Для досягнення зазначеної мети в дослідженні поставлені й вирішені такі завдання:

- узагальнити теоретичні підходи до визначення сутності та змісту державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства;
- узагальнити зарубіжний досвід державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства та визначити можливості його адаптації до національних умов;
- охарактеризувати сучасний стан та результативність державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства;
- визначити проблеми та суперечності державного управління України в умовах розвитку інформаційного суспільства;
- обґрунтувати концептуальні засади стратегії трансформації державного управління України в умовах розвитку інформаційного суспільства;
- окреслити шляхи модернізації державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства в контексті європейської інтеграції України;
- визначити напрями удосконалення механізмів державного управління України в умовах розвитку інформаційного суспільства.

Об'єктом дослідження є державне управління в умовах розвитку

інформаційного суспільства.

Предметом дослідження є механізми державного управління України в умовах розвитку інформаційного суспільства.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети у процесі дослідження використані загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. Методологічною основою дисертаційної роботи став діалектичний метод за допомогою якого з'ясовано сутність та зміст державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства.

Дисертаційне дослідження ґрунтується на використанні *системного підходу*, який полягає в комплексному дослідженні механізмів державного управління України в умовах розвитку інформаційного суспільства.

Окрім того, у роботі застосовувались методи, які використовуються як на емпіричному, так і теоретичному рівнях, а саме: *логіко-семантичний* – для поглиблення понятійного апарату та визначенні сутності та змісту механізмів державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства; *порівняльного аналізу* – для дослідження методологічних підходів, концепцій, розробок і пропозицій провідних українських і зарубіжних вчених та виявлення закономірностей, відмінностей, особливостей та спільних характеристик механізмів державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства в країнах світу; *системно-аналітичний* – для аналізу законодавчих актів та інших нормативних документів щодо особливостей функціонування механізмів державного управління України в умовах розвитку інформаційного суспільства; *комплексний та структурно-функціональний* – для дослідження системи органів державного управління, відповідальних за розвиток інформаційного суспільства для визначення оптимальних варіантів побудови системи органів державного управління на всіх рівнях та розробки пропозицій щодо удосконалення їх адміністративно-правового статусу, методів і форм їх діяльності; *логічного моделювання та конструювання* – для класифікації чинників зовнішнього і внутрішнього середовища, що впливають на функціонування механізмів державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства; *статистичні* – для виявлення темпів змін окремих показників, ступеня їх впливу на динаміку розвитку інформаційного суспільства в Україні; *аналізу та синтезу* – для оцінки динаміки та результативності механізмів державного управління України в умовах розвитку інформаційного суспільства; *спостереження та теоретичного узагальнення* – для розкриття причин, які негативно впливають на розвиток інформаційного суспільства в Україні в сучасних умовах; *абстрактно-логічний* – для узагальнення теоретичних положень, встановлення причинно-наслідкових зв'язків і формування висновків та пропозицій.

Інформаційними джерелами дослідження стали закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, нормативно-правові та аналітичні документи Міністерства цифрової трансформації України, програмні документи державних органів України, офіційні матеріали Державної служби статистики України, монографії та статті українських і зарубіжних авторів, особисті дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних положень і розробці практично-прикладних рекомендацій щодо напрямів удосконалення механізмів державного управління України в умовах розвитку інформаційного суспільства.

У межах дослідження одержано результати, що відрізняються науковою новизною і розкривають логіку та зміст дисертаційної роботи, а саме:

уперше:

– обґрунтовано концептуальні засади стратегії державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства в Україні з урахуванням існуючого зарубіжного досвіду, спрямованої на посилення взаємодії публічної влади та громадянського суспільства, в якій виокремлено функціонування інтеграційно-правового, адміністративно-організаційного, фінансово-економічного, інформаційно-комунікаційного механізмів, визначено стратегічні цілі, методи, інструменти, принципи реалізації, перелік яких запропоновано доповнити принципами професійного, інформаційно-аналітичного й технічного регулювання інформаційних потоків вхідної, внутрішньої та вихідної інформації, що дозволить визначати й підвищувати рівень відповідальності за збір, збереження, обробку, використання інформації у системі державного управління, забезпечити професійний інформаційно-технічний супровід діяльності органів державної влади та сприятиме формуванню сервіс-орієнтованої держави в ризик-орієнтованих умовах сучасного світу, нових соціальних обмежень та запровадження карантинних заходів через пандемію;

удосконалено:

– теоретико-методичні підходи щодо особливостей перетворення традиційної моделі державного управління (як організуючого і регулюючого впливу держави на суспільну життєдіяльність людей з метою її упорядкування, збереження або перетворення, що спирається на її владну силу) на модель публічного управління в умовах розбудови інформаційного суспільства та визначено зміни у структурно-функціональному забезпеченні діяльності органів державної влади, які мають полягати у необхідності побудови «електронної держави», як способу організації державної влади на основі використання інформаційно-комунікаційних технологій, що визначає концепцію розвитку сучасного суспільства і передбачає функціонування «електронного уряду» (виконавчої влади), «електронного парламенту» (законодавчої влади), «електронного правосуддя» (судової влади), що забезпечить більш тісну взаємодію органів влади та громадян за предметно-функціональною ознакою, а також персоналізовану відповідальність при організації відповідної інформаційної взаємодії;

– теоретико-методичні підходи щодо визначення напрямів удосконалення механізмів державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства через: перехід публічного управління на всебічну діджиталізацію та перехід системи комунікації у цифровий формат; законодавче, організаційне, техніко-технологічне забезпечення доступності електронних послуг; подальше впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у сферу взаємодії між державою, населенням та приватним

сектором; запровадження різних форм електронної участі громадськості у політичному процесі та управлінні державними справами, як необхідної передумови залучення громадянського суспільства в процеси прийняття та реалізації важливих державно управлінських рішень різного рівня з метою посилення їх публічного характеру та подальшої європейської інтеграції України;

дістало подальший розвиток:

– категоріально-понятійний апарат державно-управлінської науки шляхом уточнення змісту понять «державне управління в умовах розвитку інформаційного суспільства», «механізм державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства», що пов'язано з необхідністю адаптації їх змісту до існуючих викликів сьогодення, що, на відміну від існуючих визначень, передбачає тлумачення поняття «державне управління в умовах розвитку інформаційного суспільства», як процес глибоких внутрішніх перетворень, які відбуваються у системі державного управління під впливом факторів зовнішнього і внутрішнього середовищ та супроводжуються змінами її змісту, форм і принципів організації з метою досягнення більш високого рівня упорядкування її компонентів, підвищення якості й результативності впливу на розвиток громадянського суспільства, забезпечення формування сервіс-орієнтованої держави, розвитку взаємодії публічного управління, громадян та приватного сектору на основі впровадження інформаційно-комунікаційних і цифрових технологій;

– теоретичне обґрунтування концептуальних етапів формування та розвитку системи державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства в Україні, а саме: етап розвитку мережі Інтернет, який заклав основу для появи перших нормативно-правових документів, спрямованих на інформатизацію державного управління (90-ті роки ХХ ст.); етап розробки концептуальних положень процесу інформатизації системи державного управління в контексті формування концепції побудови інформаційного суспільства через реалізацію програм національного, регіонального та місцевого рівнів (2000-2015 рр.); етап спрямування системи державного управління на забезпечення рівного доступу до інформаційних ресурсів, розвиток цифрового контенту, забезпечення безпеки в інформаційному суспільстві, формування концепції розвитку цифрової економіки та інформаційного громадянського суспільства в Україні (з 2016 р. до тепер);

– узагальнення загальносвітових тенденцій та систематизація концептуальних підходів щодо особливостей державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства дозволило виявити такі інваріантні властивості, що виступають основою розвитку інформаційного суспільства в зарубіжних країнах (лібералізація ринку телекомунікацій, створення мереж та інформаційних супермагістралей і їх захист на інформаційних ринках, створення єдиного цифрового ринку публічних послуг, спрощення он-лайн доступу до публічних послуг; створення сприятливих умов для розвитку цифрових мереж та надання цифрових послуг), що дало змогу розробити практичні рекомендації щодо напрямів удосконалення механізмів державного

управління та надати їм комплексного та цілеспрямованого характеру, що сприятиме розвитку інформаційного суспільства в Україні відповідно до існуючих європейських стандартів та передових світових практик.

Практичне значення одержаних результатів полягає в узагальненні та доповненні існуючих знань, теоретико-методичних підходів щодо обґрунтування напрямів удосконалення механізмів державного управління України в умовах розвитку інформаційного суспільства.

Департаментом економіки і міжнародних відносин Харківської обласної державної адміністрації пропозиції щодо перспектив розвитку системи надання адміністративних послуг, формування сучасної цифрової інфраструктури, орієнтованих на забезпечення сприятливих умов для стійкого економічного розвитку Харківської області розглянуто та використано при підготовці аналітичних матеріалів для складання Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2021 р., зокрема для формування пріоритетів та основних завдань соціально-економічного розвитку регіону (довідка № 01-25/983 від 15.03.2021 р.).

Богодухівською районною державною адміністрацією Харківської області розглянуто, схвалено та використовуються у робочих програмах, планах заходів та Перспективному плані (основних напрямках діяльності) на 2021 р. запропоновані цифрові механізми, спрямовані на посилення прозорості та ефективності діяльності адміністрації, вдосконалення структурно-функціонального забезпечення діяльності структурних підрозділів, впровадження сучасних технологій та інструментів прийняття управлінських рішень, обміну адміністративною інформацією, застосування нових форм надання адміністративних послуг населенню (довідка № 01-24/681 від 11.03.2021 р.).

Результати дисертаційного дослідження, а саме: поглиблення понятійно-категоріального апарату, виокремлення механізмів державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства та визначення напрямів їх удосконалення використовуються при викладанні навчальних дисциплін «Державна політика: аналіз та механізми впровадження» та «Інформаційна політика в Україні» за програмою підготовки магістрів за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» у Національному університеті цивільного захисту України (акт № 7 від 20.01.2021 р.).

Основні положення, висновки та пропозиції можуть бути використані в практичній діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування для подальшого удосконалення механізмів державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства в контексті формування та реалізації державної інформаційної політики та політики цифровізації України, в тому числі на регіональному та місцевому рівнях.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійною науковою працею і містить одержані здобувачем особисто нові результати в галузі науки державного управління, які у сукупності сприяють розв'язанню науково-прикладного завдання, що полягає в обґрунтуванні напрямів удосконалення механізмів державного управління України в умовах розвитку

інформаційного суспільства. Особистий внесок здобувача в спільних наукових роботах наведено у списку опублікованих праць за темою дисертації.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертаційного дослідження оприлюднені в матеріалах XIX Міжнародного наукового конгресу «Публічне управління XXI століття: синтез теорії та практики» (м. Харків, 2019), XVII Міжнародного наукового конгресу «Публічне управління XXI ст.: традиції та інновації» (м. Харків, 2017), науково-практичної конференції «Ноосферна парадигма в публічному управлінні: теорія, історія, сучасність» (м. Харків, 2017), науково-практичної конференції «Актуальные научные исследования в современном мире» (м. Переяслав-Хмельницький, 2017), VII Міжнародної наукової конференції аспірантів та докторантів із державного управління (м. Одеса, 2016), Всеукраїнської науково-практичної конференції викладачів і аспірантів «Правові, управлінські та економічні аспекти трансформації сучасного громадянського суспільства» (м. Київ, 2016), XVI Міжнародного наукового конгресу «Публічне управління XXI ст.: форсайтинг успіху» (м. Харків, 2016), V Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми державного управління» (м. Івано-Франківськ, 2015), XV Міжнародного наукового конгресу «Публічне управління: стратегія реформ 2020» (м. Харків, 2015), Міжвузівської науково-практичної конференції «Science Looks Ahead» (м. Харків, 2013), XIII Міжнародного наукового конгресу «Публічне управління: виклики XXI ст.» (м. Харків, 2013), науково-практичних конференцій: «Інформатизація вищих навчальних закладів МВС України» (м. Харків, 2008), «Інформатизація вищих навчальних закладів МВС України» (м. Харків, 2007), «Інформація та інформатизація» (м. Харків, 2003).

Публікації. Основні положення і результати дослідження висвітлено в 21 публікації, із них: 1 колективна монографія, 5 статей у наукових фахових виданнях з державного управління, із них 1 стаття в іноземному виданні, 15 тез конференцій. Загальний обсяг публікації, що належать особисто здобувачу, становить 3,2 др. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації становить 226 сторінок, із них 196 сторінок основного тексту. Робота містить 9 рисунків, 4 таблиці. Список використаних джерел налічує 234 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, визначено стан її наукової розробки, зазначено зв'язок дослідження з науковими програмами, планами й темами. Представлено наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, наведено дані щодо їх впровадження та апробації.

У **першому розділі** – «Теоретичні засади державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства» – розглянуто сучасний стан наукових досліджень щодо сутності та змісту системи державного управління в

умовах розвитку інформаційного суспільства, визначено теоретичні основи механізмів державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства, виявлено особливості державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства в зарубіжних країнах.

Визначено, що механізм державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства – це сукупність принципів, функцій, форм, методів, інструментів та способів їх застосування суб'єктом державного управління відносно об'єкту з метою підвищення якості й результативності впливу на розвиток громадянського суспільства, забезпечення формування сервіс-орієнтованої держави, розвитку взаємодії публічного управління, громадян та приватного сектору на основі впровадження інформаційно-комунікаційних і цифрових технологій.

Обґрунтовано функціонування інтеграційно-правового, адміністративно-організаційного, фінансово-економічного, інформаційно-комунікаційного механізмів державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства (рис. 1).

Узагальнення різних теоретико-методичних підходів дозволило виявити інваріантні властивості, які є основою концепції розвитку інформаційного суспільства в зарубіжних країнах. З'ясовано, що ефективність та результативність державного управління в зарубіжних країнах залежить від всебічної взаємодії держави, бізнесу і суспільства, хоча в кожному випадку співвідношення їх активності та ролі у питаннях розвитку інформаційного суспільства може бути різним, тому використовується комплексний підхід, заснований на підтримці балансу інтересів держави, суспільства, приватного сектору і окремої особистості. При цьому підкреслюється провідна координуюча роль держави як органу, здатного забезпечити захист інтересів усього суспільства.

Концепція державного управління, яка має гуманістичну спрямованість та в основі якої є інформація, знання та освіта і не допускає ситуацій, коли хтось може бути «виключений» з інформаційного суспільства, характеризується пошуком рівноваги між контролем держави та стихією ринку, динамічним поєднанням державних інтересів і прагнень приватного та корпоративного бізнесу в умовах розвитку інформаційного суспільства.

Встановлено, що характерними рисами європейської моделі розвитку інформаційного суспільства є варіативність і політична спрямованість програм регулювання інформаційної сфери для різних країн, обумовлених новою європейською геополітикою, становленням економіки знань, різними можливостями постіндустріального розвитку.

Європейська модель інформаційного суспільства – це пошук певного балансу між повним контролем з боку держави і законами ринку, тобто, сполучення урядових і ринкових сил, тому одними з основних напрямів розвитку інформаційного суспільства є приватизація і лібералізація ринку інформаційно-комунікаційних технологій, а основним напрямом подальшого розвитку інформаційного суспільства є формування Єдиного цифрового ринку ЄС.

Рис. 1. Механізми державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства

Джерело: розробка автора.

У другому розділі – «Сучасний стан та результативність державного управління України в умовах розвитку інформаційного суспільства» – проведено аналіз розвитку інформаційного суспільства в Україні та визначено результативність механізмів державного управління, охарактеризовано особливості нормативно-правового забезпечення державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства, визначено проблеми та суперечності державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства.

З'ясовано, що незважаючи на значний прогрес, досягнутий Україною на шляху цифрової трансформації в умовах сучасних викликів цифрової ери, існуючий підхід державного управління характеризується хаотичністю змін і сформованістю тільки окремих його складових в умовах розвитку інформаційного суспільства в країні.

Встановлено, що Україна має один із найнижчих рівнів доступу до державних послуг он-лайн у Європі: за підсумками 2020 р. лише 12,5% українців використовували онлайн-сервіси для отримання державних послуг, що майже в 4 рази менше від середнього рівня в країнах ЄС (для порівняння, питома вага населення, яка використовує мережу Інтернет для взаємодії з органами державної влади в Естонії досягла 70%, в Данії – 90%). Рівень охоплення населення України Інтернет-взаємодією з органами державної влади складає лише 5% (для порівняння, частка цифровізованих державних послуг в Естонії досягла 99%), а частка установ, які мають доступ до мережі Інтернет, у загальній кількості установ, що надають можливість використання інструментів електронної демократії коливається від 87,9% (органи судової системи) до 96,6% (органи місцевого самоврядування) (табл. 1).

Наразі, в Україні лише 46 з близько 1000 видів державних послуг доступні в онлайн-режимі. Слід зазначити, що показник доступу до державних послуг он-лайн в Україні показує істотну динаміку. Тільки за 2020 р. кількість громадян, які використовують Інтернет для взаємодії з державними органами, збільшилася у 4-5 разів порівнянно з 2019 р., що зумовлено запровадженням додатку «Дія», яким за вказаний період скористалося близько 5 млн. осіб. Запроваджені електронні послуги, за підрахунками Міністерства цифрової трансформації України, заощадили державі і громадянам 495 млн. грн., а антикорупційний ефект становить 841 млн. грн., а збільшення частки оцифрованих державних послуг до середньоєвропейського рівня може збільшити зазначений ефект в 12 разів.

Доведено, що, незважаючи на те, що Конституція України та інші законодавчі акти гарантують свободу доступу громадян до інформації, нерозвиненість інформаційно-комунікаційної інфраструктури та обмеженість доступу до неї, особливо в сільській місцевості, недостатня комп'ютерна грамотність населення, суперечності між національними та міжнародними нормативно-правовими актами в інформаційній сфері, відсутність необхідного балансу між дотриманням конституційних прав громадян і забезпеченням національної безпеки держави створюють певні обмеження реалізації зазначеного права та стримують розвиток інформаційного суспільства в країні.

Таблиця 1

Кількість органів державної влади та місцевого самоврядування в Україні, що надають можливість використання інструментів електронної демократії, 2019 р.

Показники	Усього	З них			
		органи державної влади	органи судової системи	органи місцевого самоврядування	державні організації (установи, заклади)
Кількість установ, які мали доступ до мережі Інтернет, од.	17678	5102	695	10584	1297
Частка установ, які мали доступ до мережі Інтернет, у загальній кількості установ, які взяли участь в дослідженні, %	94,7	92,5	87,9	96,6	92,8
Кількість установ, які надавали можливість використання інструментів електронної демократії, од., з них:	3853	1326	568	1818	141
«Е-звернення»	3365	1253	565	1417	130
«Е-петиція»	678	конф. інф.	х	659	конф. інф.
«Е-консультація»	358	145	х	210	3
«Бюджет участі (громадський бюджет)»	416	31	х	385	х

Джерело: за даними Державної служби статистики

Визначено, що при наявності значної кількості програмних документів, вони багато в чому дублюють або суперечать один одному, адже в них використовуються різні термінологія і вирішуються різні завдання, а зміст дефініцій, які використовуються (інформаційне суспільство, електронне урядування, інформаційна держава, інноваційна держава тощо), як правило, зводиться лише до переведення державних послуг в електронний формат.

У **третьому розділі** – «Трансформація державного управління України в умовах розвитку інформаційного суспільства» – обґрунтовано концептуальні засади стратегії трансформації державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства, окреслено шляхи модернізації державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства в контексті європейської інтеграції України, визначено напрями удосконалення механізмів державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства.

Обґрунтовано необхідність залучення громадян у формування та прийняття публічно управлінських рішень та їх електронної участі у процесі розробки та надання публічних послуг через е-інформування, е-консультації та е-рішення з метою активізації громадського суспільства на основі партисипаторності (активної участі), інклюзивності (широкої доступності) та деліберативності (відкритого діалогу) (рис. 2).

Рис. 2. Напрями залучення громадянського суспільства у процес формування та прийняття державно управлінських рішень за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ)

Джерело: розробка автора.

Доведено, що усі три рівні електронної участі є взаємозалежними, а ступінь розвитку кожного наступного рівня залежить від прогресу на попередньому (попередніх). Для того, щоб підвищити рівень е-консультацій необхідно домогтися прогресу в е-інформуванні, а прогрес у використанні е-консультацій сприяє підвищенню якості е-рішень.

Концептуальні засади стратегії трансформації органів публічного управління передбачають низку заходів політичного, нормативно-правового, техніко-технологічного, програмного, соціально-економічного характеру, які сприятимуть об'єднанню можливостей інформаційної, електронної взаємодії органів державного управління, органів місцевого самоврядування, а також представницьких, виконавчих і судових органів з метою забезпечення прав громадян на отримання інформації, що відповідає сучасним викликам інформаційного суспільства і є необхідною передумовою реалізації ідей побудови демократичного суспільства і правової держави.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано вирішення конкретного науково-прикладного завдання, що полягає в обґрунтуванні напрямів удосконалення механізмів державного управління України в умовах розвитку інформаційного суспільства, що дало змогу сформулювати такі висновки й пропозиції.

1 Узагальнено теоретичні підходи до визначення сутності та змісту державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства, яке має відповідати принципам: дотримання конституційних прав громадян та інтересів державної безпеки; транспарентності (інформаційної відкритості, прозорості, доступності, суспільного контролю); раціоналізації бюджетних витрат; інформаційної безпеки; ефективності та демократичності і забезпечити результативну взаємодію суб'єктів та об'єктів державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства через виокремлені механізми: інтеграційно-правовий, адміністративно-організаційний, фінансово-економічний, інформаційно-комунікаційний з метою подальшого розвитку інформаційного суспільства через підвищення ефективності та результативності системи державного управління шляхом її наближення до потреб громадян та приватного сектору, а також забезпечення формування сервіс-орієнтованої держави.

2. Узагальнено зарубіжний досвід державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства який свідчить, що у світовій практиці вироблено три основні типи стратегій держави щодо процесів розбудови інформаційного суспільства: невтручання держави; централізованого управління та регулювання державою; раціонального поєднання процесів державного управління (регулювання) саморозвитку та самоорганізації, а для порівняльного аналізу та оцінки прогресу щодо розвитку електронної демократії використовується трирівнева модель електронної участі, що відображається за допомогою індексу EPI (E-Participation Index) і включає три основні етапи: е-інформування, е-консультації, е-рішення. Розвинені країни світу переходять до комплексного державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства, що перетворює державу на цифрову сервісну платформу, орієнтовану на забезпечення прав і свобод громадян, створення рівних можливостей для їх реалізації, а державні електронні послуги є

невід'ємною частиною більш широкого поняття «електронна держава».

3. Охарактеризовано сучасний стан та результативність державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства і встановлено, що впровадження у діяльність органів публічної влади інформаційно-комунікаційних технологій відбувається несистемно і фрагментарно, на початковому етапі формування інформаційного суспільства в Україні інформаційним технологіям відводилася лише функція забезпечення, заснована на процедурній регламентації дій органів державної влади, а розуміння інформатизації пройшло через стадію комп'ютеризації. Подальший розвиток інформаційного суспільства призвів до осмислення державного управління, як процесу, побудованого і пов'язаного воедино за допомогою інформаційних технологій, сформувався передумови для якісного зворотного впливу інформаційно-комунікаційних технологій та створених за їх допомогою інструментів для підвищення ефективності системи державного управління.

4. Визначено проблеми та суперечності державного управління України в умовах розвитку інформаційного суспільства в сучасних умовах, а саме: правові колізії у законодавчих та підзаконних актах щодо розвитку інформаційного суспільства; низький рівень впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій мережевої взаємодії через невідповідне забезпечення інституційно-правової, організаційно-адміністративної, техніко-технологічної сумісності та взаємодії між органами публічного управління різних рівнів; відсутність доступу до мережі Інтернет у сільській місцевості; недосконала система оцінки результативності державного управління в умовах європейської інтеграції, адже формальне (у відсотках) виконання запланованих Угодою про асоціацію між Україною та ЄС законодавчих та регуляторних ініціатив, не завжди забезпечує дієвість та ефективність модернізаційних реформ в зазначеній сфері. Нерозвиненість інформаційного суспільства не дозволяє вести відкритий діалог органів публічного управління й громадськості і не забезпечує можливість громадянського суспільства впливати на процеси прийняття державно управлінських рішень.

5. Обґрунтовано концептуальні засади стратегії трансформації державного управління України в умовах розвитку інформаційного суспільства, яка має бути комплексною, багатоваріантною, гнучкою та враховувати політичні, інтеграційні, безпекові, економічні, соціальні, технологічні, регіональні та інші обмеження і виклики (військова загроза, пандемія), що сприятиме подальшому сталому розвитку інформаційного суспільства в Україні. Стратегія трансформації державного управління України в сучасних умовах потребує комплексної модернізації, адже її стимулюючим фактором є розвиток інформаційного суспільства, яке має бути громадянським, демократичним, відкритим і соціальним, що вимагає відмови від переважно забезпечувального аспекту інформаційно-комунікативних технологій, підвищення їх ефективності через: підсилення права громадян на інформацію, вільного доступу до Інтернету, електронізацію доступу до інформації, переведення 100% публічних послуг для громадян та бізнесу в он-лайн режим. Стратегічними пріоритетами

трансформації державного управління України в умовах розвитку інформаційного суспільства є впровадження інформаційно-комунікаційних технологій для побудови «електронної держави».

6. Окреслено шляхи модернізації державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства в контексті європейської інтеграції України шляхом: кодифікації інформаційного законодавства України з урахуванням вимог європейського права; наближення законодавства України до законодавства ЄС щодо електронних довірчих послуг, електронних комунікацій та електронної ідентифікації, електронної демократії, цифрових інновацій, інформаційної та медіаграмотності, електронного врядування та цифрової економіки; співпраці нашої країни з програмою цифрового співробітництва з ЄС «Єдиний цифровий ринок» (Digital Single Market), яка забезпечить доступ України до внутрішнього ринку ЄС у сфері електронних комунікацій, як учасника Єдиного цифрового ринку та сприятиме подальшому розвитку інформаційного суспільства.

7. Визначено напрями удосконалення механізмів державного управління України в умовах розвитку інформаційного суспільства на основі залучення в зазначений процес недержавних суб'єктів і активної ролі громадських інститутів з метою якісної перебудови інституту державного управління через: удосконалення нормативно-правових засад електронізації державного управління; закріплення та реалізація принципу транспарентності державного управління; впровадження електронного документообігу в структурах виконавчої влади та закритої спеціалізованої інформаційної мережі для забезпечення руху інформаційних потоків всередині державних структур; забезпечення функціонування систем криптографії та інших способів захисту інформації, електронного підпису, електронного ключа, смарт-карт, інших засобів санкціонованого доступу до інформації; модифікацію виключно вертикально організованого державного управління за рахунок «горизонтальних» елементів нової моделі відповідно до існуючих викликів цифрової епохи; ліквідацію цифрової нерівності; розвиток національних електронних інформаційних ресурсів та інтеперабельності; розвиток інфраструктури широкосмугового доступу до Інтернету та телекомунікацій, електронної комерції та бізнесу; розвиток ІТ-індустрії; співпрацю з міжнародними програмами цифрового співробітництва; формування та розвитку системи електронної (цифрової) освіти громадян, яка сприятиме розвитку їх цифрових навичок та цифрових прав, залученню громадян до користування он-лайн послугами через розробку відповідних навчальних курсів для різного рівня та сегменту користувачів, в тому числі через інтеграцію старшого покоління у процес розвитку інформаційного суспільства в Україні.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія:

1. Громико О.І. Технології підвищення якості діяльності органів публічної влади // Реалізація державної соціальної політики сталого розвитку

регіону органами публічної влади України : монографія / [Л.О. Белова, Д.В. Карамишев, Л.В. Набока та ін.] ; за заг. ред. д.держ.упр., проф. Д.В. Карамишева, к. держ.упр., доц. Л.В. Набоки. Х. : Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2016. С. 229 – 241.

Статті у фахових наукових виданнях з державного управління:

2. Громико О.І. Зміст поняття «трансформація» як базової наукової категорії. Ефективність державного управління : зб. наук. пр. Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. Вип. 1/2 (46/47): у 2 ч. Ч. 1: Державне управління / за заг. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2016. Ч. 1. С. 125 – 131.

3. Громико О.І. Вплив е-демократії на трансформацію системи державного управління України. Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. : [у 2 ч.]. № 2 (50). Х. : Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2016. Ч. 2. С 42 – 47.

4. Громико О. І. Сучасний стан та напрями удосконалення механізмів державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2018. № 8. URL: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/8_2018/114.pdf.

5. Громико О.І. Вплив цифровізації на трансформацію системи державного управління України. Вісник Національного університету цивільного захисту України : зб. наук. пр. Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2020. Вип. 2 (13). С. 520 – 540.

Статті в закордонних наукових виданнях:

6. Gromyko O. Analysis of european practice of formation of state information state policy. East journal of security studies. Vol 6 (1), 2020. P. 134-140. URL: <https://ejss.nuczu.edu.ua/index.php/ejss/article/view/58/54>.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Орлов П.И., Громько И.А., Носов В.В., Логвиненко Н.Ф., Громько Е.И. Общая парадигма защиты информации // Конфидент. 2003. № 1 (49). С. 14 – 26.

Особистий внесок автора: обґрунтовано загальну парадигму захисту інформації, як необхідної складової удосконалення системи державного управління.

8. Громико О.І. Безпечне адміністрування та навчання в умовах режимних комунікацій. Збірник наукових робіт «Управління розвитком». Харківський національний економічний університет, 2008. № 15. С. 443 – 446.

9. Громико О. І. Саханчук Т.І. Режимна комунікабельність управлінців, як носіїв інформації, в процесі реалізації інформаційних відносин. Інформатизація вищих навчальних закладів МВС України: Науково-практична конференція, м. Харків. 27 квітня 2007 р. Харківський національний університет внутрішніх справ. Х. : Вид. ХНУВС, 2008. С. 201 – 206.

Особистий внесок автора: визначено особливості режимної комунікабельності управлінців, як носіїв інформації в процесі реалізації інформаційних відносин.

10. Громико І.О., Громико О.І. Небезпека інформаційного звалища на робочому місці службовця. Збірник матеріалів науково-практичної конференції «Інформатизація вищих навчальних закладів МВС України». Харків, 2008. С. 148 – 152.

Особистий внесок автора: охарактеризовано існуючі небезпеки інформаційного звалища на робочому місці службовця.

11. Громико О.І. The first step to wards providing information open accessibility. Міжвузівська науково-практична конференція «Science Looks Ahead» Тез. доп. Харків, 2013. С. 7 – 8.

12. Громико О.І. Перші зрушення на шляху забезпечення інформаційної відкритості державної влади. XIII Міжнародний науковий конгрес «Публічне управління: виклики XXI ст.» Тез. доп. Харків, 2013. С. 57 – 61.

13. Набока Л.В., Громико О.І. Удосконалення інституційного забезпечення діяльності органів публічної влади України в умовах розвитку електронного урядування. XV Міжнародний науковий конгрес «Публічне управління: стратегія реформ 2020». Тез. доп. Харків, 2015. С. 58 – 60.

Особистий внесок автора: визначено напрями удосконалення інституційного забезпечення діяльності органів публічної влади України.

14. Громико О.І. Роль інформаційно-комунікативних технологій (е-урядування) у процесі децентралізації влади та реформування системи державного управління. V Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми державного управління» : Тез. доп. Івано-Франківськ, 2015. С. 10.

15. Громико О.І. Перспективи трансформації системи державного управління України в умовах становлення інформаційного суспільства. VII Міжнародна наукова конференція аспірантів та докторантів із державного управління : Тез. доп. Одеса, 2016. С. 81 – 84.

16. Громико О.І. Нові аспекти трансформації сучасної системи державного управління. Всеукраїнська науково-практична конференція викладачів і аспірантів «Правові, управлінські та економічні аспекти трансформації сучасного громадянського суспільства» : Тез. доп. Київ, 2016. С. 110 – 113.

17. Громико О.І. Вплив глобалізаційних тенденцій на систему державного управління в Україні. XVI Міжнародний науковий конгрес «Публічне управління XXI ст.: форсайтінг успіху», Харків, 2016. С. 166 – 168.

18. Громико О.І. Глобалізаційні тенденції в системі державного управління України. XVII Міжнародний науковий конгрес «Публічне управління XXI ст.: традиції та інновації», Харків, 2017. С. 120 – 122.

19. Громико О.І. Пріоритети системи державного управління з урахуванням глобальних тенденцій розвитку світового співтовариства. Науково-практична конференція «Ноосферна парадигма в публічному управлінні: теорія, історія, сучасність» : Тез. доп. Харків, 2017. С. 94 – 96.

20. Громько Е.И., Громько И.А. Контроль в процессе трансформации системы государственного управления. Актуальные научные исследования в современном мире: сб. научных трудов : [в 2 ч.]. Вып. 2 (22), г. Переяслав-Хмельницький. Переяслав-Хмельницький, 2017. Ч. 2 С. 5 – 12.

Особистий внесок автора: обґрунтовано напрями вдосконалення контролю в процесі трансформації системи державного управління.

21. Громико О.І. Вплив інформаційного суспільства на трансформацію системи державного управління України. XIX Міжнародний науковий конгрес «Публічне управління XXI століття: синтез теорії та практики», Харків, 2019. С. 443 – 446.

АНОТАЦІЯ

Громико О.І. «Механізми державного управління України в умовах розвитку інформаційного суспільства». – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. – Національний університет цивільного захисту України. – Харків, 2021.

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано вирішення конкретного науково-прикладного завдання, що полягає в обґрунтуванні напрямів удосконалення механізмів державного управління України в умовах розвитку інформаційного суспільства.

Розглянуто сучасний стан наукових досліджень щодо сутності та змісту системи державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства, визначено теоретичні основи механізмів державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства, виявлено особливості державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства в зарубіжних країнах, уточнено сутнісні характеристики наукових категорій «державне управління в умовах розвитку інформаційного суспільства», «механізм державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства».

Обґрунтовано функціонування інтеграційно-правового, адміністративно-організаційного, фінансово-економічного, інформаційно-комунікаційного механізмів державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства.

Проведено аналіз розвитку інформаційного суспільства в Україні та визначено результативність механізмів державного управління, охарактеризовано особливості нормативно-правового забезпечення державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства, визначено проблеми та суперечності державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства.

Доведено, що державне управління в умовах розвитку інформаційного суспільства вимагає широкого застосування інформаційно-комунікаційних технологій, що сприяє створенню прозорого інформаційного середовища, підвищенню відкритості влади, ефективній взаємодії влади і громадянського

суспільства, становленню та зміцненню електронної демократії.

Обґрунтовано концептуальні засади стратегії трансформації державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства, окреслено шляхи модернізації державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства в контексті європейської інтеграції України, визначено напрями удосконалення механізмів державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства.

Ключові слова: державне управління, механізми державного управління, інформаційне суспільство, цифровізація, інформаційно-комунікаційні технології, електронне урядування.

ANNOTATION

Gromyko O. «Mechanisms of public administration of Ukraine in the conditions of information society development». – Qualifying scientific labor as the manuscript.

Dissertation for obtaining the scientific degree of candidate of sciences of public administration specialty 25.00.02 – Mechanisms of Public Administration. – National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv, 2021.

In the dissertation work the theoretical generalization is carried out and the decision of a concrete scientific and applied problem which consists in a substantiation of directions of perfection of mechanisms of public administration of Ukraine in the conditions of development of an information society is offered.

The current state of research on the nature and content of public administration in the development of information society, identified the theoretical foundations of public administration in the development of information society, identified features of public administration in the development of information society in foreign countries, the essential characteristics of scientific categories «public administration in the conditions of information society development», «mechanism of public administration in the conditions of information society development» are specified.

The functioning of integration-legal, administrative-organizational, financial-economic, information-communication mechanisms of public administration in the conditions of information society development is substantiated.

It was found that the efficiency and effectiveness of public administration in foreign countries depends on the comprehensive interaction of state, business and society, although in each case the ratio of their activity and role in the development of information society may be different, so use a comprehensive approach based on balance interests of the state, society, the private sector and the individual.

The analysis of development of information society in Ukraine is carried out and efficiency of mechanisms of public administration is defined, features of normative-legal maintenance of public administration in the conditions of development of information society are characterized, problems and contradictions of public administration in conditions of information society development are defined.

It was found that despite the significant progress made by Ukraine on the path of digital transformation in the current challenges of the digital age, the current approach to public administration is characterized by chaotic changes and the

formation of only some of its components in the information society. Ukraine has one of the lowest levels of access to public services online in Europe: in 2020, only 12,5% of ukrainians used online services to receive public services, which is almost 4 times less than the average in the EU.

It is proved that public administration in the development of the information society requires the widespread use of information and communication technologies, which contributes to the creation of a transparent information environment, increasing openness of power, effective interaction between government and civil society, formation and strengthening of e-democracy.

The necessity of involving citizens in the formation and adoption of public management decisions and their electronic participation in the development and provision of public services through e-information, e-consultations and e-decisions in order to activate civil society on the basis of participation (active participation), inclusiveness accessibility) and deliberativeness (open dialogue).

It is proved that, despite the fact that the Constitution of Ukraine and other legislative acts guarantee freedom of access to information, underdeveloped information and communication infrastructure and limited access to it, especially in rural areas, insufficient computer literacy, contradictions between national and international normative legal acts in the information sphere, the lack of the necessary balance between the observance of the constitutional rights of citizens and ensuring the national security of the state create certain restrictions on the implementation of this right and hinder the development of the information society in the country.

Conceptual bases of strategy of public administration transformation in the conditions of information society development are substantiated, ways of modernization of public administration in the conditions of information society development in the context of European integration of Ukraine are outlined, directions of improvement of public administration mechanisms in the information society development are defined.

It was found that the formation of the EU Digital Single Market is not yet complete, which opens a window of opportunity for Ukraine for further digital integration, the strategic goal of which is access to the internal market in the field of electronic communications. Digital integration into the EU ECR is one of the priorities for further development of the information society in Ukraine, which should be implemented through all existing instruments, the basis of which is the Association Agreement between Ukraine and the EU.

It is proved that in the future Ukrainian society should be transformed into an information civil society, in which the maximum possible number of people should be involved in the process of public administration decisions. The preliminary (evolutionary) stage of development of the information society in Ukraine in the modern conditions of rapid development of the Internet and the transition to the digital (revolutionary) stage requires modernization of public administration and all spheres of public life taking into account existing requirements and challenges.

Keywords: public administration, mechanisms of public administration, information society, digitalization, information and communication technologies, e-government.

Відповідальний за випуск *Майстро Сергій Вікторович*

Підписано до друку 25.03. 2021 р.
Формат 60x84/16. Обл.-вид. арк. 0,9.
Гарнітура Таймс. Наклад 100 прим. Замовлення № 58

Надруковано в друкарні «БУКЛАЙН»
61000, м. Харків, вул. Катерининська, 46.
тел. (099) 604-49-45.
e-mail: bookline.ua@gmail.com